

statutu iz 1310. godine pripadnicima plemićkih rodova bilo omogućeno da budu birani na čelne lokalne funkcije. Otok Lastovo je, naime, iako u sastavu Dubrovačke Republike, imao autonomiju i statut, a po društvenoj organizaciji stanovništvo otoka nikad nije bilo u kmetskom položaju prema dubrovačkim vlastima.

U leksikografskom prikazu detaljno su iznesena izvorna prezimena roda i njihova kasnija oblikovanja, zatim kratka povijest svakog roda (vrijeme doseljenja i preseljenja, prvi spomen u arhivskim izvorima, nadimci) s osobitim naglaskom na istaknute Lastovce i prikazom njihove biografije. Svakako vrijedan pothvat jest ubilježba stanova u kojima su članovi pojedinog roda živjeli, s fotografijama današnjih kuća na Lastovu koje se nalaze na mjestima nekadašnjih. Ponegdje su također objavljene obiteljske fotografije.

Knjiga *Lastovski rodovi* četrnaesti je po redu objavljeni rad na temu demografije i genealogije stanovništva na području Dubrovačke Republike u srednjemu vijeku. Iz navedene knjige može se sagledati upravno-pravni položaj Lastova u to doba, njegovi običaji, istaknute ličnosti te se na svjetlo dana mogu iznijeti povijesni dokumenti o prošlosti tog otoka. Svakako je riječ o knjizi koja je vrijedan rad na području izučavanja povijesti manjih mjesta, a takvih zasad nema mnogo u hrvatskoj povijesnoj znanosti.

Božena Glavan

Šime Tome Peričić, **Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.**, Matica hrvatska Zadar, Zadar 2006., 580 str.

Zaokružena, sintetski oblikovana djela o pojedinim etapama iz hrvatske prošlosti uvijek su – zbog svoje iznimne zahtjevnosti – posebno izazovan istraživački zadatak, a njihova uspješna realizacija može se držati vrlo važnim znanstvenim i istraživačkim pothvatom.

Sinteza *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.* djelo je zadarskog povjesničara Šime Peričića, autora koji je u svojem višedesetljetnom plodonosnom znanstvenom radu objavio više zapaženih i iznimno vrijednih monografija iz prošlosti Dalmacije (npr. *Dalmacija uoči pada Mletačke Republike*, Zagreb 1980.; *Gospodarske prilike u Dalmaciji od 1797. do 1848. godine*, Split 1991.; *Pomorska trgovina Dalmacije u XIX. stoljeću*, Zadar 1996. i dr.). Sinteza je nastala, prema riječima autora u *Predgovoru* (11-13), kao dio projekta Zavoda za povijesne znanosti HAZU-a u Zadru (projekt "Prošlost Dalmacije"), kojemu je kao cilj zamišljena izradba pregleda povijesti Dalmacije u pet knjiga. "Tim se projektom nastojalo omogućiti dodatna istraživanja nacionalne svijesti, kulture i politike, te nove spoznaje o zbivanjima i promjenama glede društveno-gospodarskih odnosa u tritisućljetnoj povijesti Dalmacije" (11). Poradi boljeg razumijevanja i lakšeg praćenja razrade problema autor je knjigu podijelio u tri temeljne cjeline koje odgovaraju ključnim onodobnim etapama iz dalmatinske povijesti: 1797.-1814., 1815.-1848./49. i 1849.-1860. godina. Dakle, prvu etapu tvori razdoblje prve austrijske uprave i napoleonsko doba, drugu Metternichovo doba, a treću pak period Bachova apsolutizma u Monarhiji. Knjiga je ponajprije namijenjena znanstvenicima, ali i široj čitateljskoj javnosti te je poradi lakšeg praćenja teksta izostavljen uobičajen znanstveni aparat (bilješke) koji se donosi na kraju svake od tri velike cjeline (popis uporabljenih izvora i literature).

Povijest Dalmacije od 1797. do 1860. započinje sažetim *Predgovorom* i osvrtnom na dosadašnja *Dostignuća historiografije* (15-21) u sklopu kojega autor donosi pregled temeljnih djela o

povijesti Dalmacije u navedenom razdoblju (od davne sinteze Ivana Katalinića do najnovijih djela iz pera hrvatskih, talijanskih i austrijskih znanstvenika). Dosadašnje stanje historiografije autor ocjenjuje kao "više nego žalosno" (21), držeći da su – s izuzetkom pregnuća malog broja autora (izdvajaju se, primjerice, brojne vrijedne sinteze Stijepe Obada) – temeljni segmenti iz dalmatinske povjesnice toga doba uglavnom bili sporedno, nedovoljno i netočno prikazani.

Prva velika cjelina (*Doba nadanja i razočaranja*, 23-196) obuhvaća pregled osnovnih sastavnica iz povijesti Dalmacije u doba prve austrijske i francuske uprave (1797.-1814.). Na samom se početku prikazuju odjeci revolucionarnih gibanja u Dalmaciji 1797. godine, kao i značenje prekida mletačke vlasti nad tim područjem nakon više stoljeća dominacije Republike Svetoga Marka nad istočnim Jadranom te potom pregledno upućuje na osnovna obilježja austrijske i francuske modernizacije uprave i sudstva u Dalmaciji (generalno providurstvo, ustroj kotareva i sudova, uspostava Ilirskih pokrajina, ustroj teritorijalnih snaga u Dalmaciji i dr.). Opsegom je posebno podrobno prikazano stanje i razvoj dalmatinskoga gospodarstva, kao i onodobne demografske prilike. Razmatraju se popisi pučanstva za Dalmaciju (u cjelini i prema pojedinim regijama), naglašava se poljodjelsko usmjerenje pretežitog dijela stanovništva (problem nedovoljno obradivih površina, nedostatan uzgoj poljoprivrednih kultura te s prethodnim u svezi općepriputan manjak hrane), mjere austrijske i francuske uprave glede unaprjeđenja krajnje zaostalog načina obradbe zemlje (uloga generalnog providura Vincenza Dandola), značenje stočarske proizvodnje, kao i uloga šumarstva, lova, ribarenja, proizvodnje morske soli, rudarstva, prerađivačke djelatnosti (obrtništvo, kućna radinost, manufakturna proizvodnja), trgovine (prometni pravci, trgovačka središta, carinski sustav, novčarstvo) i pomorstva (brodarstvo, brodogradnja, pomorsko osiguranje) u ukupnom sustavu gospodarskog razvoja Dalmacije na prijelazu stoljeća. U sklopu te cjeline važna je istraživačka pozornost usmjerena i na društvene prilike, promatrane kroz stanje u selu (zemljišni odnosi, tlaka, nameti, hajdučija) i u gradu (prosvjeta, školstvo, obrazovanje, zdravstvo, tisak, književnost, znanost i umjetnost, crkvene prilike). Naposljetku, završni dio prve cjeline čini osvrt na političke prilike u Dalmaciji. U tom poglavlju autor pregledno sažima osnovna politička zbivanja u vremenski relativno kratkom, ali promjenama vlasti i sustava iznimno turbulentnom vremenu te posebnu pozornost upravlja na osnovna obilježja austrijske i francuske uprave, na rusko zauzimanje Boke kotorske i rusku prisutnost na Jadranu, na pad Dubrovačke Republike te osnutak i kraj Ilirskih pokrajina.

Druga temeljna cjelina knjige (*Drugi put pod Austrijom – Doba umrtoljivanja*, 197-402) - u tematskom odabiru nalik prethodnoj cjelini - obuhvaća vremensko razdoblje druge austrijske uprave u Dalmaciji, to jest od 1814. godine do revolucionarnih zbivanja 1848.-1849. Odlukom Bečkoga kongresa (1814.-1815.) Austriji je dodijeljena cijela istočna obala Jadrana od Trsta do Budve. Tako je Dalmacija ušla u sklop njezina carstva, ostajući u utjecajnoj sferi nove austrijske političke tvorevine Lombardsko-Venetskoga kraljevstva. Dalmacija je bila uređena po uzoru na neke druge austrijske zemlje, a u teritorijalnom smislu podijeljena je na četiri kotara (Zadarski, Splitski, Dubrovački i Kotorski), kojima su se na čelu nalazili okružni poglavari. To je područje obuhvaćalo oko 12 840 četvornih kilometara, a broj stanovnika početkom toga razdoblja bio je oko 300 000. Po uzoru na prethodno primije-

njene istraživačke modele autor prilikom predstavljanja osnovnih sastavnica iz povijesti Dalmacije od Bečkoga kongresa do sredine XIX. Stoljeća, donosi pregledne podatke o demografskim kretanjima (migracije, društvena struktura stanovništva), kao i o temeljnim obilježjima gospodarskog razvoja (poljodjelstvo, stočarstvo, ribolov, solarstvo, rudarstvo, obrt, trgovina, pomorstvo i dr.). Analizirajući, nadalje, tadašnja društvena gibanja u Dalmaciji, upućuje na pokušaje austrijske vlade glede unaprjeđenja krajnje zapuštenog obrazovanja i školstva, na pomake u kulturnom životu (djelovanje kazališta, kasina, čitaonica, glazbenih i drugih udruga), značenje pokretanja tjednika "Zora dalmatinska" u Zadru, kao i na činjenicu da je pomak u književnom životu ponajprije vezan za literaturu na talijanskom jeziku. U sklopu te cjeline posebna je pozornost usmjerena i na zdravstvene prilike u pokrajini, viđenje Dalmacije u opisima stranih putnika i pohoditelja, na početak organiziranih športskih aktivnosti te na preustroj dalmatinskih biskupija (na osnovi papinske bule iz 1828. godine). Kad je riječ o političkom životu Dalmacije, autor upozorava na period zamiranja i utihnuća političkih aktivnosti do tridesetih godina XIX. stoljeća, kad se (ponajprije u Dubrovniku) pojavljuju prve klice narodnog buđenja. Ipak, naglašava autor, iako je odjeka 1848.-1849. godine bilo i u Dalmaciji, onodobne društvene, političke i gospodarske okolnosti nisu pogodovala većem zamahu revolucionarnih gibanja u pokrajini.

Treća cjelina (*U okovima neoapsolutizma*, 403-505) sadržava pregled gospodarskih, društvenih i političkih zbivanja u Dalmaciji od 1849. do 1860. godine. Doba Bachova apsolutizma prikazano je kroz politiku bečke vlade prema južnoj Hrvatskoj, razdoblje djelovanja Josipa Jelačića kao namjesnika Dalmacije, kao i početak političkih sukobljavanja između narodnjaka i talijanaša. Razmatrajući, nadalje, opće gospodarske odrednice u onodobnoj Dalmaciji, Šime Peričić upućuje na činjenicu da pokrajina tada doživljava određeni napredak (iako se i nadalje nalazila na dnu ljestvice pokrajina u Carevini prema procjeni prihoda proizvodnje). Svjetska izložba u Londonu 1851. godine potaknula je razvoj industrije, ponajprije proizvodnju likera u Zadru, dočim su pažnje vrijedni bili i poduzetnički pothvati poput parnog mlina obitelji Montanari u Šibeniku (1850.) i uljare "Bisogni" u Trogiru (1852.). U tome razdoblju dolazi i do konjunktura u pomorstvu, osnivaju se veća broderska društva te se općenito drži da je XIX. stoljeće "zlatno doba" dalmatinskoga brodarstva. S druge strane, kako u Dalmaciji nije bilo dokinuto kmetstvo, kolonatski sustav i usitnjenost posjeda ostali su poglavitim razlogom kočenja napretka u poljodjelstvu te ni reforma poreznog sustava nije donijela zapaženije poboljšice. Nadalje, prilike u školstvu i prosvjeti prikazuju se preko određenih pokušaja liberalizacije i općeg unaprjeđenja (pokušaj osnivanja studija prava), dočim je kulturni život u Dalmaciji predočen kroz djelovanje kazališta, čitaonica i raznih društava.

Na kraju knjige nalazi se popis kratica (515-516), pregled onodobnih mjera i novca (516-517), prilozi (519-525), sažetci na hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku (527-546), kazalo osobnih imena i zemljopisnih pojmova (547-571), ocjene knjige iz pera Stijepa Obada i Marjana Diklića (573-577), bilješka o autoru knjige (579) te (na nenumeriranim stranicama) slikovni prilozi i tablični pregledi.

Monografija Šime Peričića sustavan je pregled povijesti Dalmacije u više od pola stoljeća, zasnovan na izvornoj arhivskoj građi i dosadašnjim spoznajama hrvatske i strane historio-

grafije. Tekst je pisan pitkim stilom, neopterećen je znanstvenim aparatom te je time dostupan i široj čitateljskoj javnosti. Podjela knjige na tri temeljne cjeline koje sadržajno odgovaraju podjeli na tri ključna razdoblja onodobne povijesti Dalmacije također je razložno provedena, kao i odabir tematskih poglavlja i potpoglavlja unutar svake cjeline. Na kraju se može zaključiti kako je hrvatska historiografija tom knjigom dobila iznimno važnu sintezu za etapu iz dalmatinske prošlosti prevažnu značenjem, te će stoga to djelo biti za svakog istraživača navedene problematike neophodno pomagalo, ali i višestruk znanstveni poticaj.

Lovorka Čoralić

Povijest obitelji Zrinski. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu, 8.-9. studenog 2004., ur. Zoran Ladić i Đuro Vidmarović, Matica hrvatska, Zagreb 2007., 390 str.

U izdanju Matice hrvatske objelodanjen je Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u organizaciji te ustanove od 8.-9. studenog 2004. u Matičinoj Velikoj dvorani pod nazivom *Povijest obitelji Zrinski*. Urednici Zbornika su Zoran Ladić i Đuro Vidmarović, a uredništvo čine Zoran Ladić, Martin Muhek, Mirko Sardelić i Goran Budeč. Recenzenti su Franjo Šanjek i Zoran Ladić. Zbornik sadržava šesnaest radova na hrvatskom jeziku i jedan na engleskom te *Kazalo imena* (371-383), *Kazalo mjesta* (383-390) i *Rodoslovlje obitelji Zrinski* (na samom početku knjige). Svi radovi imaju sažetak na engleskom jeziku. *Predgovor* (7-10) u kojemu je u ime organizatora objasnio historiografske razloge za održavanje skupa te objavljivanje Zbornika napisao je Zoran Ladić.

Ivan Jurković u radu *Nikola Stariji i Nikola Sigetski* (11-20) analizira razdoblje u povijesti obitelji Zrinski u kojemu se ona zbog osmanlijskoga vojnog pritiska na područje nekadašnjega srednjovjekovnoga hrvatskog kraljevstva, svrstava u grupu raseljenog plemstva, čime je bila prisiljena na bespoštednu borbu za preživljavanje. Autor proučava problematiku baveći se najistaknutijim pripadnicima obitelji Zrinski tog doba, Nikolom Starijim i Nikolom Sigetskim koji su prisiljeni koristiti se raznim strategijama kako bi očuvala obiteljsku moć i njezin društveni status.

Zimska vojna Nikole Zrinskoga (21-42) naslov je rada u kojemu se Ante Nazor detaljno bavi događajima iz siječnja 1664. kad je tijekom tzv. Erdeljskog rata između Habsburške Monarhije i Osmanlijskog Carstva ban Nikola Zrinski poduzeo hrabar pohod i izveo akciju u neprijateljsku pozadinu te zapalio dio strateški važnoga Sulejmanova mosta kod Osijeka. Autor je također analizirao moguće naoružanje kojim se koristila vojska bana Nikole Zrinskog. Na kraju rada Ante Nazor donosi i dva vrlo zanimljiva povijesna priloga. Prvi je zanimljiv opis osječkog mosta iz pera osmanlijskog putopisca Evlije Čelebije koji je 1663. prešao preko njega, a zatim slijedi pismo bana Nikole Zrinskog iz veljače 1664. u kojemu iz Baboče izvještava o uspjehu svoje diverzantske akcije.

Anđelko Mijatović autor je rada *Ratni plan protuhabsburškog zrinsko-frankopanskog pokreta i njegova izvedba* (43-61) u kojemu je prikazan plan protuhabsburškog pokreta u organizaciji nezadovoljnika iz redova hrvatskoga i ugarskog plemstva. Nakon prikaza međusobnih odnosa i tijeka zbivanja u samom procesu planiranja pokreta, koji je završio smrću njego-

